

**УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ИСТОРИЯ И ЦИВИЛИЗАЦИИ ЗА X КЛАС
(ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)**

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Съдържанието на общообразователната подготовка *по история и цивилизации* в X клас на първи гимназиален етап представлява пълен курс по българска история – от първи свидетелства за живот по днешните български земи до началото на XXI век. В този клас учениците разширяват и задълбочават познанията си за най-значими политически, стопански, обществени и културни явления в българската история. Така се формира отношение към родното, към историческата традиция, утвърждава се съзнанието за гражданска и национална идентичност, разбирането за активната роля и отговорност на личността като основни ценности на Съвременността.

В процеса на обучение се затвърждават уменията за овладяване и прилагане с помощта на специфични техники на методи на историческото познание, като акцентът е поставен върху уменията за учене, за развиване на критичното мислене и самостоятелното обработване на информация, за изразяване и аргументиране на собствена позиция.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ В КРАЯ НА КЛАСА

ОБЛАСТИ НА КОМПЕТЕНТНОСТИ	ЗНАНИЯ, УМЕНИЯ, ОТНОШЕНИЯ
I. Фундаментите на съвременния свят	Открива връзката между политически, стопански, идейни и социални промени. Описва основни политически възгледи и модели на управление. Обяснява възникването и дейността на различни институции. Прилага хронологични и/или пространствени ориентири при обяснение на териториални и/или обществени промени. Определя мястото на България в значими исторически процеси. Подбира и използва основни понятия при описание, сравнение и анализ на исторически събития и процеси. Открива причини и последици.

II. Национално и световно историческо и културно наследство	<p>Идентифицира и описва културно-исторически паметници със световно значение.</p> <p>Обяснява традиции, принадлежащи на различни култури.</p> <p>Открива синхронност или асинхронност в културното развитие на различните общества и дава примери за взаимни влияния.</p> <p>Оценява значението на националните и европейските приноси в световното културно наследство.</p>
III. Човекът в историята	<p>Описва развитието на идеите за правата и свободите на гражданите в различни общества.</p> <p>Представя различия в начините на живот, в религиозните вярвания и в ценностите на отделни общества.</p> <p>Оценява идеи и действия на личности в историята.</p> <p>Обяснява социални и икономически последици от открития в областта на науката, техниката и технологиите.</p> <p>Обяснява значими проблеми в историческото развитие и ролята на човека за тяхното разрешаване.</p>
IV. Източници на историята	<p>Извлича и интерпретира информация от писмени документи, карти, изображения, схеми, диаграми.</p> <p>Проявява критично отношение при работа с различни исторически източници.</p> <p>Разграничава исторически факти от интерпретации за тях.</p> <p>Създава писмен текст по зададен исторически проблем и/или върху исторически източници.</p> <p>Търси, подбира и обработва информация с помощта на ИКТ по зададени показатели.</p>

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Очаквани резултати	Нови понятия
<u>Тема 1. Днешните български земи през праисторическата епоха</u>	<p>Познава археологически обекти с открити следи от човешки живот в днешните български земи (Козарника, Бачо Киро, Магура, Караново).</p> <p>Дава пример за обществено разслоение (Варненски некропол).</p> <p>Представя вярванията на праисторическите хора: преклонение пред силите на природата, вяра в живота след смъртта.</p>	

<p>3.4.2. Християнизация и извоюване на автокефална българска църква</p>	<p>Определя ролята на Църквата в живота на средновековния човек.</p>	
<p><u>Тема 4. Българската държава (XII – XIV в.).</u> <u>Акценти:</u></p> <p>4.1. Държавност 4.1.1. Възстановяване на българската държавност при Петър и Асен 4.1.2. Международно признание на България при цар Калоян 4.1.3. Могъщество на България при цар Иван Асен II 4.1.4. Българското царство в края на XIII – началото на XIV век 4.1.5. Завладяване на България и Балканите от османците</p> <p>4.2. Общество и всекидневен живот 4.2.1. Възникване и облик на българските средновековни градове 4.2.2. Българското общество</p> <p>4.3. Култура и културно наследство</p>	<p>Оценява ролята на династията на Асеневци за възстановяването на българското царство. Извлича информация от различни източници за развитието на българската държава. Дава примери за успехи на средновековната дипломация от периода. Познава значими военни конфликти през периода XII – XV в. Оценява исторически личности по зададени показатели: Калоян, Иван Асен II, Иван Александър. Проследява етапите на османското завладяване на Балканите. Открива причини и последици от османското завоевание на българските земи. Търси, подбира и обработва информация по зададени показатели за личности, исторически събития и процеси чрез ИКТ.</p> <p>Посочва характерни елементи и особености при планировката на българските средновековни градове (Царевград Търнов, Червен). Описва всекидневието на българското население на основата на различни исторически източници.</p> <p>Представя паметници на националната култура със световно значение: Боянската църква, Лондонското четвороевангелие, Ивановските скални църкви, църквите в Несебър. Познава дейността на Търновската книжовна школа.</p>	<p>уния</p> <p>сепаратизъм</p>

<p>4.4. Религия 4.4.1. Църквата и религията в живота на средновековния човек</p>	<p>Дава примери за православни книжовни и културни центрове (Света гора на Атон, Рилския манастир, Бачковския манастир, Търновград). Разбира значението на дейността на патриарх Евтимий.</p>	
<p><u>Тема 5. Българските земи под османска власт (XV – XVII в.)</u> <u>Акценти:</u></p> <p>4.1. Държавност 4.1.1. Османската политическа система 4.1.2. Съпротива срещу османската власт</p> <p>4.2. Общество и всекидневен живот 4.2.1. Демографски промени в българските земи 4.2.2. Контакти и конфликти във всекидневието</p> <p>4.3. Култура и културно наследство 4.3.1. Българската култура (XV – XVII в.)</p>	<p>Използва пространствени ориентири за определяне границите на Османската империя и българското пространство в нея. Определя мястото на българите в системата на османската държава. Оценява съпротивителните действия на българите срещу османската власт.</p> <p>Проследява на карта преселванията от и към българските земи. Представя основни характеристики на стопанския и обществения живот в селото и града. Разбира ролята на семейството и рода и българския език за съхраняването на народността. Дава примери от всекидневието за традициите на различните религиозни общности в българските земи.</p> <p>Дава примери за пресъздаване на исторически събития във фолклора. Установява асинхронност между българското и европейското културно развитие. Търси, подбира и обработва информация по зададени показатели чрез ИКТ за исторически личности и центрове на българската култура през XV – XVII в.</p>	

<p>4.4. Религия 4.4.1. Православието – опора на българите</p>	<p>Разбира ролята на християнската религия за съхраняване на българската народност. Обяснява по зададени показатели ролята на манастирите за съхраняване на българския народ през XV – XVII в. Посочва примери на светци мъченици за християнската вяра.</p>	
<p>Тема 5. Българско възрождение (XVIII – XIX в.) Акценти: 5.1. Идеи и политики: 5.1.1. Новото време и българите 5.1.2. Зараждане на национално съмозънание у българите - Паисий Хилендарски и Софроний Врачански 5.1.3. Новото българско училище 5.1.4. Движение за независима църква 5.1.5. Начало на организирано националноосвободително движение 5.1.6. Българското националноосвободително движение (1869 – 1875 г.) 5.1.7. Априлско въстание 1876 г. 5.1.8. Руско-турска освободителна война (1877 – 1878 г.) 5.2. Общество и всекидневен живот 5.2.1. Стопански промени през XVIII – XIX век</p>	<p>Представя Българското възрождение като преход на българското общество към Новото време. Обяснява същността, съдържанието и хронологичните граници на Българското възрождение. Оценява дейността на Паисий Хилендарски и Софроний Врачански. Представя прехода от килийно към светско образование. Разграничава етапите в движението за извоюване на църковна независимост. Представя идеите и дейността на Георги Стойков Раковски като основоположник на организираното националноосвободително движение. Оценява идеите на Васил Левски за освобождението и бъдещето на свободна България по зададени показатели. Систематизира по зададени показатели дейността на Любен Каравелов и Христо Ботев. Представя подготовката, избухването и последиците от Априлското въстание (1876 г.) Описва участието на българите във военните действия по време на Руско-турската война (1877 – 1878 г.) въз основа на информация от различни исторически източници. Търси, подбира и обработва информация чрез ИКТ по зададени показатели за исторически личности от епохата. Представя стопанските промени в българските земи през периода. Дава примери за ролята на стопанското развитие през Възраждането върху живота на българите. Представя новите социалните групи в българското</p>	

<p>5.2.2. Промени в българското общество през Възраждането</p> <p>5.2.3. Светът на възрожденските българи</p> <p>5.3. Култура и културно наследство</p> <p>5.3.1. Българската култура през Възраждането</p>	<p>възрожденско общество.</p> <p>Обяснява на основата на изображения белезите на „европеизацията“ в облеклото на възрожденските българи и интериора на домовете им.</p> <p>Разграничава традиционни от нови празници, налагащи се в българското общество през Възраждането.</p> <p>Дава примери за промени в духовния живот на българите в резултат на европейското културно влияние: издаване на вестници и списания, поява на театрални трупи, хорове, оркестри и др.</p> <p>Свързва възрожденски творци с техните произведения: Добри Чинтулов, Христо Ботев, Любен Каравелов, Иван Вазов.</p> <p>Разпознава образци на българската възрожденска живопис и архитектура.</p>	<p>манталитет</p> <p>диаспора</p>
<p>Тема 6. България от Освобождението до края на Втората световна война</p> <p>Акценти:</p> <p>6.1. Държавност и политики</p> <p>6.1.1. Възникване на българския национален въпрос</p> <p>6.1.2. Възстановяване и изграждане на Княжество България</p> <p>6.1.3. Князът, Конституцията и политическите партии</p> <p>6.1.4. Политическо устройство на Източна Румелия</p> <p>6.1.5. Съединението на Източна Румелия с Княжество България</p> <p>6.1.6. Дипломатическа и военна защита на Съединението</p> <p>6.1.7. България в края на XIX век</p>	<p>Обяснява възникването на българския национален въпрос в резултат от решенията на Берлинския конгрес от 1878 г.</p> <p>Разграничава чрез исторически източници основни идеи на либерали и консерватори за устройството на България.</p> <p>Представя устройството на Княжество България според Търновската конституция.</p> <p>Обяснява основни права и задължения на българските граждани според Търновската конституция.</p> <p>Оценява последици от Съединението на Източна Румелия с Княжество България.</p> <p>Описва България по пътя на модернизацията.</p> <p>Обяснява значението на обявяването на Независимостта през 1908 г. във вътрешно- и външнополитически аспект.</p> <p>Представя основни моменти от освободителното движение на българите в Македония и Одринско.</p> <p>Открива причини и последици от Балканските войни.</p> <p>Разпознава елементи на понятието „национална катастрофа“</p>	<p>регентство</p> <p>легитимност</p> <p>автономия</p> <p>протекционизъм</p>

<p>6.1.8. Българите извън пределите на свободната държава</p> <p>6.1.9. Модернизация на България в началото на XX век</p> <p>6.1.10. Признаване на независимостта на България</p> <p>6.1.11. Войни за национално обединение (1912 – 1918 г.)</p> <p>6.1.12. България през 20-те години на XX век</p> <p>6.1.13. България през 30-те години на XX век</p> <p>6.1.14. България в годините на Втората световна война</p> <p>6.2. Общество и идеи</p> <p>6.2.1. Развитие на българското стопанство след Освобождението</p> <p>6.2.2. Модернизация на българското общество</p> <p>6.3. Култура и наука</p> <p>6.3.1. Развитие на образованието след Освобождението</p> <p>6.3.2. Българската култура</p>	<p>чрез примера на България.</p> <p>Дава примери за вътрешнополитически конфликти и противопоставяния през 20-те – 30-те години на XX век.</p> <p>Представя основни тенденции на българския политически живот между двете световни войни.</p> <p>Обяснява използването на превратите в политическия живот.</p> <p>Обяснява избора и действията на България по време на Втората световна война.</p> <p>Проследява с помощта на карта промените в границите на България от 1878 г. до 1940 г.</p> <p>Оценява значението на действията за спасяване на българските евреи през Втората световна война.</p> <p>Търси, подбира и обработва информация чрез ИКТ и различни исторически източници за участието на българи във войните за национално обединение.</p> <p>Открива елементи на синхронност и асинхронност в бита и ежедневието на българите и западноевропейците.</p> <p>Открива елементи на стопанска модернизация на България.</p> <p>Търси, подбира и обработва информация чрез ИКТ за модернизацията на българското общество.</p> <p>Илюстрира с примери развитието на българското образование и наука.</p> <p>Свързва български творци и произведения в областта на литературата, изкуството и архитектурата с европейски културни течения.</p>	<p>интелигенция</p>
---	--	----------------------------

<p>Тема 7. България след Втората световна война до 1989 г. Акценти:</p> <p>7.1. Държавност и политики 7.1.1. България в съветската сфера на влияние и промените в политическата система 1944-1947 г. 7.1.2. Утвърждаване на тоталитарния режим в България края на 40-те-средата на 50-те години. Култът към личността 7.1.3. България в структурите на Източния блок. Управление на партията-държава през 60 години 7.1.4. България и Европа - „разведряването“ през 70-те години 7.1.5. Кризата в България през 80-те години 7.1.6. Крах на тоталитарния режим. „Възродителният процес“. Дисидентството</p> <p>7.2. Общество и икономически процеси 7.2.1. Икономически промени в селото и града 7.2.2. Българското общество (1944 – 1989). Демографски промени и социална политика 7.2.3. Комунистическият режим и етническите малцинства</p>	<p>Проследява промените в политическото развитие на България след Втората световна война. Описва чрез изображения от периода характерни белези на култа към личността. Обяснява характеристики на тоталитарната държава. Дава примери за репресии и нарушаване на граждански права. Открива форми на политическа съпротива срещу комунистическия режим. Представя особености на конституциите от 1947 г. и 1971 г. Дава примери за зависимостта на българската външна политика от СССР. Дава примери за ролята на България в международните отношения до 1989 г.</p> <p>Обяснява стопанските промени при комунистическия режим, като използва понятията „национализация“, „индустриализация“ и „коопериране“. Дава примери за миграции от селото към града. Разбира ролята на пропагандата в обществото. Дава примери за унифицирането на живота на българите: облекло, жилище, обзавеждане, кола.</p>	<p>демагогия</p> <p>съветизация</p>
--	--	-------------------------------------

<p>7.3. Култура, наука и технологии 7.3.1. Българската култура през втората половина на XX век. Власт и интелигенция 7.3.2. Развитие на образованието. 7.3.3. Българската наука и новите технологии</p>	<p>Посочва приноси на България в европейското и световното културно наследство. Търси и подбира по зададени показатели чрез ИКТ информация за световноизвестни български творци. Обяснява механизмите за контрол на комунистическия режим върху интелигенцията. Дава примери за дисидентски прояви сред българската интелигенция. Представя технологични нововъведения, подобрили бита на хората.</p>	<p>идеологизация</p>
<p><u>Тема 8. България след 1989 г.</u> <u>Акценти:</u></p> <p>8.1. Държавност и политики 8.1.1. Утвърждаване на плуралистична политическа система 8.1.2. Пътят на България към НАТО и Европейския съюз. 8.1.3. България в ЕС - нови предизвикателства</p> <p>8.2. Общество, идеи и икономика в прехода 8.2.1. Преход към пазарна икономика 8.2.2. Българските граждани в началото на третото</p>	<p>Обяснява прехода към многопартийна политическа система. Свързва видовете власт в съвременна България с институциите, които ги представляват. Изброява основни права и отговорности на гражданите според Конституцията на Република България. Дава примери за положителното влияние на ЕС върху развитието на България. Представя ролята на България като фактор на стабилност на Балканите и Европа. Представя основни насоки в българската външна политика в началото на XXI век.</p> <p>Обяснява трудностите при прехода на българското общество към пазарна икономика. Дава примери за социални проблеми на прехода. Представя основните черти на българския етнически модел. Оценява влиянието на европейските ценности върху българското общество.</p>	<p>мажоритарна и пропорционална избирателна система служебно правителство консенсус</p> <p>демократично общество гражданско общество неправителствени организации</p>

<p><i>хилядолетие. Демографски и етнически проблеми</i></p> <p><i>8.2.3.Българите и европейските ценности: хуманизъм, толерантност, свобода на движение на хора и идеи</i></p> <p>8.3. Култура, наука и технологии</p> <p><i>8.3.1. Реформиране на образованието и науката</i></p> <p><i>8.3.2. Културата и интелигенцията в условията на демокрация и пазарна икономика</i></p>	<p>Посочва и оценява новите модели на поведение на младежта, лансирани от медиите.</p> <p>Дава примери за българско културно присъствие по света.</p> <p>Представя чрез примери влиянието на съвременната световна култура върху българската.</p> <p>Представя чрез средствата на ИКТ българи със световни постижения в различни области.</p> <p>Открива предизвикателства пред образованието в съвременна България.</p> <p>Разбира положителните страни и опасностите на социалните мрежи.</p> <p>Дава примери за промени във всекидневието на българите в резултат на развитието на технологиите.</p>	<p>масова култура</p>
---	--	------------------------------

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

За нови знания	до 60%
За упражнения и практически дейности	до 22%
За обобщение и преговор	до 12%
За контрол и оценка	до 6%

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Оценяването на постиженията на учениците отразява равнището на достигане на очакваните резултати в учебната програма. То отчита динамиката в различните сфери на познавателната им дейност (усвояване и преработване на информация, прилагане на знания и умения, формиране на компетентности, оценъчни дейности и др.). Поради спецификата и разнообразния характер на очакваните резултати при оценяването могат да се използват различни методи и средства за проверка и оценка.

Учениците трябва предварително да са информирани за критериите и системата за оценяване на постиженията им.

Съотношение при формиране на сročна и годишна оценка:

Текущи оценки (от устни, от писмени, от практически изпитвания)	50%
Оценки от контролни работи	25%
Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, на упражнения, работа по проекти и др.)	25%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

1. Дейности, които могат да се реализират в класната стая, както и такива, които се реализират извън училище

ДЕЙНОСТИ	
В КЛАСНАТА СТАЯ	ИЗВЪН УЧИЛИЩЕ
<p>Участие в ролеви игри.</p> <p>Изработване на мултимедийни презентации.</p> <p>Изработване на хронологични таблици, линии на времето.</p> <p>Участие в дискусии по важни исторически теми.</p> <p>Работа с разнообразни източници на информация: исторически справочници, интернет, художествена литература.</p> <p>Работа в екип по предварително зададени задачи за проучване.</p> <p>Участие в разработване на конкретни учебни проекти.</p> <p>Изработване на портфолио.</p>	<p>Работа в библиотека.</p> <p>Посещение на архив.</p> <p>Използване на информация от интернет за проучвателска и изследователска дейност, свързана както с конкретното учебно съдържание, така и за изучаването на родния край.</p> <p>Провеждане на интервюта и анкети.</p> <p>Участие в учебни екскурзии.</p> <p>Посещения в музеи.</p> <p>Запознаване с органи на местната и централна власт.</p>

2. Междупредметни връзки, насочени към придобиване на ключови компетентности:

КЛЮЧОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ	МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ
Компетентности в областта на българския език	<p>Български език:</p> <p>Знание за основните видове устно взаимодействие.</p> <p>Умение за критическо четене и писане.</p> <p>Отношение на предразположеност към критичен и конструктивен диалог.</p>
Умения за общуване на чужди езици	<p>Чужди езици:</p> <p>Чрез използваните понятия от чужд произход обогатява езиковата си култура.</p> <p>Отношение към културното многообразие и межкултурното общуване.</p>

<p>Математическа компетентност и основни компетентности в областта на природните науки и на технологиите</p>	<p><u>Математика:</u> Развива умения за изчисляване, работейки с линия на времето. Развива умения за построяване и разчитане на графика. Развива умения за търсене на белези за еднаквост и съпоставимост на фигури.</p> <p><u>Природни науки:</u> Знание за напредъка, ограниченията и рисковете от технологиите в обществото. Умение да се разпознават основните характеристики на научното търсене и умение да се съобщават заключенията и разсъжденията, които довеждат до тях. Отношение на уважение към истината и желание да се търсят аргументи и да се оценява тяхната валидност.</p>
<p>Дигитална компетентност</p>	<p><u>Информационни технологии:</u> Знание за основни компютърни програми за обработка на текстове, създаване на електронни таблици, бази данни, съхраняване и управление на информация. Умения да се използват инструменти за създаване и представяне на информация. Критично отношение към наличната информация и отговорно ползване на интерактивните медии.</p>
<p>Умения за учене</p>	<p><u>География и икономика:</u> Развива умения за работа с географска/историческа карта. Спомага за ориентиране в динамично променящите се граници на европейските държави.</p> <p><u>Изобразително изкуство:</u> Развива умения за наблюдение на произведение на изобразителното изкуство и съставяне на описание по картина. Развива умения за свързване на текст и изображение. Развива умения за извличане на информация от произведения на изкуството. Утвърждава като част от активния речник понятия като композиция, фон, палитра и др.</p> <p><u>Философия:</u> Знание за развиването на изискваните компетентности, знания,</p>

	<p>умения и квалификации.</p> <p>Умение да оценява собствената си работа, както и да търси съвети и подкрепа, когато е необходимо.</p> <p>Отношение на положителна нагласа, която включва мотивацията и увереността да се постоянства и успява в ученето в хода на човешкия живот.</p>
Социални и граждански компетентности	<p><u>Български език и литература:</u></p> <p>Формира отношение към етичните кодекси и кодекси на поведение, общоприети в различните общества и обществени среди.</p>
Инициативност и предприемчивост	<p><u>Философия:</u></p> <p>Знание за компетентността, която включва творчество, новаторство, поемане на рискове, както и способността да се планират и управляват проекти.</p> <p>Умение за способността да се работи както поединично, така и в сътрудничество с групи. Основно значение има умението да се преценяват и откриват собствените силни и слаби страни, да се оценяват и поемат рискове, когато е оправдано.</p>
Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество	<p><u>Изобразително изкуство:</u></p> <p>Развива умение за разбиране и оценяване на историческата стойност на архитектурната среда.</p> <p>Умение да се оцени изкуството и естетическото удоволствие от него, както и самоизразяването чрез разнообразни средства.</p> <p>Отношение на зачитане на разнообразието на културното изразяване.</p> <p><u>Музика:</u></p> <p>Придобива знания за музикални явления и личности.</p> <p><u>Литература:</u></p> <p>Придобива знания за европейската литература и култура.</p>
Умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт	<p><u>География и икономика:</u></p> <p>Изгражда разбиране за единство на околна среда, бит и всекидневие на хората.</p>